References (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

[1] Bekh, I. D. Refleksiia v dukhovnomu samorozvytku osobystosti [Reflection in the spiritual self-development of the individual]. Pedahohika i psykholohiia. 2012. № 1. S. 30-37. (in Ukrainian)

[2] Kademiia, M. Yu., Kizim, S. S., Liulchak, S. Yu., Savchuk, I. V. (2021). Realizatsiia zmishanoho navchannia zasobamy tsyfrovoho osvitnoho seredovyshcha [Implementing blended learning through digital educational environments]. Suchasni informatsiini tekhnolohii ta innovatsiini metodyky navchannia v pidhotovtsifakhivtsiv: metodolohiia, teoriia, dosvid, problemy : zb. nauk. pr. Vinnytsia–Kyiv : TOV firma «Planer», Vyp. 62.S. 249–256. (in Ukrainian)

[3] Kuzikova, S. B. (2011) Psykholohiia samorozvytku [Psychology of self-development]: navch. posib. Sumy : MakDen, 149 s. (in Ukrainian)

[4] Kuzhelnyi, A. V. Formuvannia hotovnosti do profesiinoho samorozvytku maibutnoho vchytelia tekhnolohii [Formation of readiness for professional self-development of the future technology teacher]: avtoref. dys. … kand. ped. nauk : 13.00.04 – teoriia i metodyka profesiinoi osvity. Pereiaslav-Khmelnytskyi, 2014. 20 s. (in Ukrainian)

[5] Frytsiuk, V. A. (2016) Orhanizatsiino-pedahohichni umovy formuvannia hotovnosti maibutnoho pedahoha do neperervnoho profesiinoho samorozvytku [Organizational and pedagogical conditions for the formation of the future teacher's readiness for continuous professional self-development]. Neperervna profesiina osvita. Teoriia i praktyka. № 3-4. S. 127-132. (in Ukrainian)

[6] Gurevich, R., Fritsyuk, V., Opushko, N., Gadaichuk, N., Gabriychuk, L. (2022). Preparation of future specialists for professional self-development in the information and educational environment of the university. *Theoretical and scientific foundations of pedagogy and education: collective monograph* / Kazachiner O., Boychuk Y., etc. International Science Group. Boston : Primedia eLaunch, p. 425-442. Available at : DOI 10.46299/ISG.2022.MONO.PED. (in English)

Надійшла до редакції / Received: 01.02.2026 *Схвалено до друку / Accepted: 14.05.2026*

УДК 378.14
DOI: 10.31652/2412-1142-2026-80-146-154

Хамська Неліна Болеславівна
кандидат педагогічних наук, доцент кафедри шкільної педагогіки, психології та окремих методик,
КЗВО «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»,
м. Вінниця, Україна
ORCID ID: 0000-0001-5567-9266
nelina88@ukr.net

Опушко Надія Романівна
доктор педагогічних наук, професор кафедри педагогіки та освітнього менеджменту,
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського,
м. Вінниця, Україна
ORCID ID: 0000-0002-3013-2675
hmarka52@gmail.com

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ДО РОБОТИ В ІНКЛЮЗИВНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Анотація. У статті обґрунтовано актуальність теоретико-методичних аспектів підготовки майбутніх учителів до роботи в інклюзивному освітньому середовищі. Здійснено аналіз сучасних педагогічних досліджень у галузі інклюзивної освіти з позицій методологічних підходів та особливостей підготовки майбутніх фахівців до професійної діяльності в умовах інклюзії. Метою статті є теоретичне обґрунтування та визначення методичних аспектів підготовки майбутнього вчителя до професійної діяльності в інклюзивному освітньому середовищі. На основі теоретичного аналізу досліджуваної проблеми схарактеризовано основні компоненти підготовки майбутніх учителів до роботи в умовах інклюзивної освіти, виокремлено методичний компонент

© Н. Б. Хамська, Н. Р. Опушко, 2026

та обґрунтовано його значущість у структурі професійної підготовки педагога. Визначено, що методична підготовка майбутніх фахівців до роботи в інклюзивному освітньому середовищі передбачає опанування системи методів, прийомів, технологій і засобів організації навчання дітей з особливими освітніми потребами в умовах спільного освітнього простору. Обґрунтовано, що оволодіння зазначеним інструментарієм є важливою складовою методичної компетентності майбутнього вчителя та показником його готовності до професійної діяльності в умовах інклюзивної освіти. Розкрито особливості змісту методичного компонента підготовки майбутніх учителів, акцентовано на формуванні компетентностей щодо здійснення адаптації та модифікації навчального матеріалу, добору ефективних методик навчання відповідно до індивідуальних освітніх потреб учнів, а також забезпечення індивідуалізації та диференціації освітнього процесу для дітей з особливими освітніми потребами. Зазначено, що ефективність методичної підготовки здобувачів вищої освіти значною мірою залежить від опанування ними сучасних педагогічних і цифрових технологій навчання, зокрема інтерактивних, ігрових, корекційно-розвиткових та асистивних, використання онлайн-платформ, електронних освітніх ресурсів, мультимедійних засобів і технологій візуальної підтримки. Представлено основні напрями педагогічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами, що охоплюють вивчення їхніх індивідуальних особливостей, адаптацію освітнього середовища, надання емоційної та соціальної підтримки, а також організацію партнерської взаємодії з батьками та фахівцями команди психолого-педагогічного супроводу.
Встановлено, що система методичної підготовки майбутніх учителів сприяє розвитку професійної компетентності майбутніх педагогів, здатності їх до роботи в умовах інклюзивної освіти.

Ключові слова: інклюзія, інклюзивне середовище, підготовка вчителя, особливі освітні потреби, адаптація, модифікація, технології навчання, засоби навчання, педагогічний супровід.

1. ВСТУП

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку освіти в Україні впроваджується інклюзивне навчання, яке спрямоване на забезпечення рівного доступу до якісної освіти для всіх дітей незалежно від їхніх індивідуальних особливостей та освітніх потреб. У зв'язку з цим особливої значущості набуває проблема професійної підготовки майбутніх учителів до роботи в інклюзивному освітньому середовищі. Результативність діяльності педагога в умовах інклюзії залежить не лише від ґрунтовних фахових знань, а й сформованості методичних, психологічних, соціальних компетентностей. Майбутній учитель повинен уміти організовувати освітній процес з урахуванням індивідуальних потреб учнів, застосовувати адаптовані методи навчання, створювати сприятливе та безпечне освітнє середовище, а також ефективно взаємодіяти з батьками, асистентами вчителя та фахівцями психолого-педагогічного супроводу.

Особливої ваги підготовка майбутніх учителів до роботи в інклюзивному середовищі набуває через зростання кількості дітей з особливими освітніми потребами у закладах загальної середньої освіти. Від рівня професійної готовності вчителя залежить успішність соціалізації учнів, їхня мотивація до навчання та реалізація принципу рівного доступу до освіти. Саме тому методична підготовка майбутнього вчителя до роботи в інклюзивному середовищі є необхідною умовою забезпечення якісної освіти.

Аналіз останніх досліджень. У сучасній педагогічній науці активно досліджується проблематика інклюзивної освіти. У працях українських науковців висвітлюються питання сутності інклюзії, інклюзивної компетентності майбутнього педагога, професійної готовності майбутніх учителів до роботи з дітьми з особливими освітніми потребами.

Значний внесок у розробку теорії інклюзивної освіти зробили українські науковці. Ю. Бойчук, О. Бородіна, О. Микитюк розглядають інклюзивну компетентність як важливий складник професійної готовності майбутнього педагога до діяльності в умовах інклюзивного навчання. Автори наголошують на необхідності засвоювати не лише фахові знання, а й уміннями адаптовувати навчальний матеріал, організовувати взаємодію з учнями з різними освітніми потребами та створювати сприятливе освітнє середовище (Бойчук et al., 2015)

Н. Ратушняк (2021) визначає проблеми інклюзивного навчання учнів початкової школи: збільшення кількості учнів з ООП, які потребують соціалізації та повноцінного

спілкування з однолітками; слабка реалізація системного підходу до організації інклюзивного навчання в початковій школі; недостатнє врахування індивідуальних освітніх потреб учнів з особливими потребами; фрагментарна підготовка вчителів початкової школи до організації інклюзивного навчання цієї категорії школярів та досліджує педагогічні умови, впровадження яких сприяє подоланню зазначених проблем.

О. Мартинчук (2019) розкриває зміст професійної компетентності спеціального педагога у сфері інклюзивного навчання як необхідного складника його успішної фахової діяльності в інклюзивному освітньому просторі та визначенні умов і технологій здійснення освітнього процесу в закладах вищої освіти.

М. Холод (2025) пропонує комплексну типологію світових моделей реалізації державної політики у сфері інклюзивної освіти, яка враховує рівні інтеграції інклюзивних практик у суспільство, практики співпраці та підходи до управління та фінансування.

Окремі аспекти формування інклюзивної компетентності майбутніх учителів розглядають О. Масюк & Л Титаренко (2022), Н. Фіголь (2020), Л. Шевченко & М. Сорочан (2021). У їхніх працях акцентовано на необхідності спеціальної підготовки педагога в умовах інклюзивного навчання. Зазначено, що цей процес має бути системним та передбачати розвиток методичної, комунікативної, психологічної й соціальної компетентностей.

М. Давидюк, розглядаючи практичні аспекти підготовки майбутнього вчителя в інклюзивних класах, виокремлює такі методичні шляхи роботи з майбутніми вчителями: співпраця з інклюзивним закладами освіти, моделювання ситуацій квазіпрофесійної діяльності під час практичних та лабораторних знать у закладі освіти, виконання індивідуальних та групових творчих проєктів, залучення до участі в соціальному проєктуванні на рівні територіальних громад і освітніх інституцій (Давидюк, 2024, с. 112).

Варто зазначити, що наукові доробки українських учених досліджуються з позицій системного, компетентнісного, особистісно-зорієнтованого, гуманістичного підходів до професійної підготовки майбутнього педагога в умовах інклюзивної освіти.

Нормативну основу дослідження становлять документи Міністерства освіти і науки України та чинні урядові акти щодо організації інклюзивного навчання. У них визначено організаційні засади навчання учнів з особливими освітніми потребами, зокрема у закладах загальної середньої освіти.

Важливими для розуміння міжнародного контексту є матеріали ЮНЕСКО, у яких інклюзивна освіта розглядається як складник забезпечення рівного доступу до якісної освіти для всіх дітей. У звітах ЮНЕСКО підкреслюється, що підготовка всіх учителів до навчання всіх учнів є однією з ключових умов ефективної інклюзивної освіти (ENEAROME, 2020)

Попри значну увагу науковців до проблеми інклюзивної освіти, питання теоретико-методичних аспектів підготовки майбутніх учителів до професійної діяльності в інклюзивному середовищі потребує подальшого дослідження та вдосконалення.

Мета статті – теоретично обґрунтувати та визначити методичні аспекти підготовки майбутнього вчителя до професійної діяльності в умовах інклюзивного освітнього середовища.

2. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Одним із пріоритетних напрямів розвитку освіти в Україні є забезпечення рівних прав та можливостей в освітній сфері для всіх без будь-якої дискримінації. Вагомого значення набуває створення інклюзивного, безпечного, сприятливого для розвитку освітнього середовища, яке сприяє формуванню життєвих компетентностей, розвитку здібностей та обдарувань кожного незалежно від віку, статі, раси, стану здоров’я, громадянства, національності, політичних, релігійних чи інших переконань, місця проживання, мови спілкування, соціального і майнового стану тощо (Кабінет Міністрів України, 2024). Цей процес має забезпечити педагог зі сформованою інклюзивною компетентністю, тобто здатністю виконувати професійні функції в умовах інклюзивного навчання.

Враховуючи нормативні документи з інклюзивної освіти та спираючись на дослідження вчених цього напрямку ми визначили, що основними складниками підготовки майбутнього вчителя до роботи в інклюзивному середовищі є:

− теоретична підготовка – формування системи професійних знань про сутність інклюзивної освіти, психолого-педагогічні особливості розвитку дітей з ООП, нормативно-правові засади організації інклюзивного навчання та сучасні методики роботи в умовах різнорівневого класу;

− ціннісно-мотиваційний складник підготовки – формування позитивного ставлення до ідей інклюзивної освіти, усвідомлення цінності і унікальності кожної дитини незалежно від її психофізичних особливостей та розвитку внутрішньої готовності здійснювати професійну діяльність в умовах різноманітності учнів;

− психологічна підготовка – формування психологічної готовності до професійної діяльності в умовах різноманітності учнівського колективу, розвитку емоційної стійкості, емпатії, толерантності та здатності до ефективної міжособистісної взаємодії;

− практична підготовка – формування умінь, навичок роботи з дітьми, набуття досвіду організації та здійснення професійної діяльності в умовах інклюзивного навчання. Вона передбачає формування здатності застосовувати сучасні методи і технології навчання, адаптації та модифікації освітнього матеріалу, створення індивідуальної освітньої траєкторії учня (Хамська & Антощук, 2026)

− методична підготовка майбутнього вчителя до роботи в інклюзивному середовищі забезпечує його готовність ефективно організовувати навчальний процес незалежно від їхніх освітніх потреб, можливостей чи особливостей розвитку. В умовах інклюзивної освіти вчитель має оволодіти спеціальними методиками навчання, навичками адаптації та модифікації, уміннями застосовувати індивідуальний підхід, створювати сприятливе психологічне середовище.

Отже, аналіз наукової літератури засвідчує, що підготовка майбутнього вчителя початкової школи до роботи в інклюзивному середовищі має бути комплексною. Вона повинна охоплювати такі складники: теоретичну, ціннісно-мотиваційну, психологічну, методичну, практичну. Особливо важливими є формування толерантного ставлення до дітей з особливими освітніми потребами, розвиток умінь командної взаємодії, здатність створювати індивідуальну освітню траєкторію та забезпечувати комфортне навчальне середовище для кожної дитини. Саме тому підготовка майбутніх учителів до інклюзивної освіти є важливою умовою успішної реалізації ідей Нової української школи.

3. РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Аналіз наукових праць учених, інтернет-ресурсів, ознайомлення з досвідом роботи вчителів, які працюють з дітьми з ООП дали можливість визначити зміст методичного аспекту підготовки майбутніх фахівців до роботи в інклюзивному середовищі та його реалізацію під час вивчення освітнього компонента «Педагогіка сучасної початкової освіти з основами інклюзивної діяльності»**.**

Методична підготовка майбутніх учителів до роботи в інклюзивному середовищі передбачає оволодіння системою методів, прийомів, технологій, засобів організації навчання дітей з ООП в умовах спільного освітнього простору, тобто опанування комплексом взаємопов’язаних педагогічних інструментів, які забезпечують адаптацію та модифікацію освітнього процесу відповідно до індивідуальних можливостей, потреб і труднощів учнів в інклюзивному середовищі.

Під час підготовки майбутнього вчителя до роботи в інклюзивному середовищі важливим є оволодіння процесом адаптації, що передбачає зміну подання навчального матеріалу без зміни змісту програми. На заняттях здобувачі освіти навчаються спрощувати інструкції до завдань, розкладають складне завдання на кілька послідовних етапів, зменшують обсяг письмових завдань, зберігаючи основний зміст, виготовляють картки

підказки або алгоритми виконання завдань, підбирають аудіоматеріали або мультимедійні презентації тощо.

Майбутні фахівці розвивають уміння і навички модифіковувати навчальний матеріал, що передбачає зміну змісту або рівня його складності відповідно до можливостей учня. Це здійснюється шляхом заміни складних завдань на простіші, заміни творчого завдання практичною діяльністю або малюнком, використання альтернативних форм оцінювання тощо.

Здобувачі виконують завдання, добираючи ефективні методики навчання відповідно до індивідуальних можливостей учнів. Для учнів із труднощами уваги здобувачі використовують короткі і чіткі інструкції, часту заміну видів діяльності, ігрові методи, фізкультхвилинка та сенсорні паузи. Майбутні педагоги навчаються працювати з дітьми з порушенням слуху. Акцентується на візуальній підтримці навчання, навчаються використовувати жести, схеми, субтитри, демонстраційні матеріали та презентації. Для учнів з порушенням зору – аудіосупровід, рельєфні або збільшені матеріали, тактильні засоби навчання. Для учнів з інтелектуальними порушеннями використовували поетапне пояснення, багаторазове повторення, практичні вправи та наочність, навчання через життєві ситуації. На практичних заняттях з теми «Особливості навчання учнів із розладами аутистичного спектра» здобувачі навчаються чіткості у структуруванні уроку, використовувати візуальний розклад, звертають увагу на мінімізацію зайвих подразників.

Важливим складником методичної підготовки є формування умінь застосовувати сучасні педагогічні та цифрові технології. Під час самостійної роботи здобувачі навчаються використовувати диференційоване навчання зокрема, розробляють вправи різного рівня складності, індивідуальні картки, варіативні способи виконання завдань і на практичних заняттях демонструють виконану роботу. Підготовка майбутніх педагогів спрямована на організацію індивідуалізації навчання – врахування темпу навчання, інтересів та особливостей розвитку кожної дитини.

У квазіпрофесійній діяльності здобувачі освіти набувають досвіду у використанні інтерактивних технологій навчання, що сприяє активній взаємодії учнів і формуванню комунікативних навичок. Вони розробляють завдання для роботи в парах, групах, проводять рольові ігри, навчальні дискусії тощо.

Здобувачі освіти розробляють і практикують використання ігрових технологій зокрема, дидактичні ігри, квести, навчання через гру, сюжетно рольові ігри. Вони навчаються використовувати сучасні цифрові технології в роботі з дітьми з ООП: мультимедійні засоби навчання – інтерактивні презентації, навчальні відео, анімовані пояснення тощо; онлайн-платформи та ресурси – інтерактивні вправи, навчальні ігри, адаптовані цифрові курси. Під час занять здобувачі засвоюють асистивні технології, використання яких в майбутньому допоможе дітям з порушенням розвитку брати участь у навчальному процесі.

У процесі підготовки до роботи в інклюзивному середовищі майбутні педагоги формують уміння щодо здійснення педагогічного супроводу. На практичних заняттях вони навчаються проводити діагностику індивідуальних особливостей дитини, створювати інклюзивне середовище: безпечна та комфортна атмосфера, адаптація навчальних матеріалів, організація доступного робочого місця. Здобувачі навчаються створювати емоційну та соціальну підтримку дитині: моделюють ситуації в яких засвоюють прийоми формування позитивної самооцінки учня, розвиток комунікативних навичок, визначають шляхи щодо запобігання проявам булінгу.

Методичний аспект підготовки вчителя до роботи в інклюзивному освітньому середовищі передбачає оволодіння технологіями диференційованого та індивідуального навчання. Майбутній педагог має вміти адаптувати зміст, форми та методи навчання відповідно до особливих освітніх потреб учнів, забезпечуючи рівний доступ до освіти та створюючи сприятливі умови для розвитку кожної дитини.

Так, під час вивчення теми «Підготовка майбутнього вчителя до проведення уроку в інклюзивному класі» здобувачі навчалися здійснювати диференційований та індивідуальний підходи у запропонованій ситуації: «*У 4 класі навчаються учні з порушенням слуху, із затримкою психічного розвитку, учні з типовим рівнем розвитку.* Завдання для здобувачів: визначити диференційовані та індивідуальні завдання, враховуючи названі типи дітей. Тема уроку «Тварини України». Здобувачі пропонували диференціювати завдання так: для всього класу – визначити групи тварин та їх особливості; для учнів із затримкою психічного розвитку – виконати завдання з використанням наочних карток та підказок; для учнів з високим рівнем підготовки – підготувати коротке повідомлення про рідкісні тварини України.

Для учня із порушенням слуху здобувачі запропонували індивідуальне завдання: використання візуальних матеріалів та презентації, надання інструкцій у письмовому вигляді, розробка рекомендацій для асистента вчителя щодо підтримки учня, перевірка розуміння завдання учнем шляхом індивідуального спілкування.

Методичний аспект підготовки майбутнього вчителя до роботи в інклюзивному освітньому середовищі передбачає використання технологій критичного мислення, які сприяють розвитку здатності аналізувати педагогічні ситуації, оцінювати альтернативні шляхи розвитку проблеми та приймати виважені рішення відповідно до індивідуальних освітніх потреб учнів.

Під час використання технології критичного мислення (шість капелюхів мислення (Едвард де Боно) здобувачі формували методичну компетентність. Методична ситуація: *«У класі навчається учень з розладом аутистичного спектра. Під час групової роботи він відмовляється співпрацювати з однокласниками та демонструє тривожність».* Учитель має організувати навчальний процес так, щоб учень був залучений до діяльності, але не відчував надмірного психологічного комфорту».

Робота здійснювалася за методом «Шість капелюхів мислення» (De Bono,1985).

1. Білий капелюх (факти). Здобувачі визначали, яка інформація відома про учня?, Які рекомендації пропонують фахівці?
2. Червоний капелюх – емоції. Здобувачі з'ясовували, що може відчувати дитина?, Які емоції виникають в учителя та однокласників?
3. Чорний капелюх (ризики). Здобувачі встановлювали які труднощі можуть виникнути під час групової роботи, які помилки може допустити педагог?
4. Жовтий капелюх (переваги). Здобувачі виявляли які позитивні результати дасть залучення учня до спільної діяльності?
5. Зелений капелюх (творчі ідеї). Здобувачі висвітлювали думки про альтернативні способи організації роботи.
6. Синій капелюх (узагальнення). Учасники процесу з'ясовували, яке рішення буде найбільш ефективним.

У процесі виконання такого завдання майбутні вчителі навчаються приймати обґрунтовані рішення з урахуванням потреб усіх учасників освітнього процесу, уникати стереотипів щодо дітей з ООП, застосовувати принципи інклюзії в практичній діяльності, розвивати здатність до рефлексії та критичного мислення.

Одним із ефективних методів навчання в інклюзивному середовищі є комп'ютерна симуляція або VR- тренажер у роботі з дітьми з ООП (Чигріна, 2025, Parsons & Cobb, 2017). Сутність цього методу полягає в тому, що вчитель використовує віртуальне середовище для моделювання реальних життєвих, навчальних або соціальних ситуацій. Цей підхід дає можливість кожній дитині безпечно відпрацьовувати необхідні навички, отримувати досвід взаємодії з навколишнім середовищем, максимально наближеним до реальності.

На етапі професійної підготовки майбутні учителі навчаються добирати VR-ресурси відповідно до потреб дітей, створювати навчальні сценарії, створювати супровід учнів під час роботи з цифровими стимуляторами та оцінювати ефективність їх використання в інклюзивному освітньому середовищі.

У процесі створеної системи методичної підготовки майбутні педагоги усвідомлюють необхідність ефективного педагогічного супроводу – постійну взаємодію вчителя, асистента вчителя, психолога, логопеда, батьків, фахівців інклюзивно-ресурсного центру.

4. ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Отже, методичний аспект підготовки майбутнього вчителя до роботи в інклюзивному середовищі є комплексним і безперервним процесом, спрямованим на формування професійно компетентного педагога, здатного забезпечити якісне навчання та підтримку кожної дитини. Оволодіння системою методів, прийомів, технологій і засобів навчання дітей з особливими освітніми потребами є важливою складовою методичної компетентності майбутнього вчителя та показником його готовності до професійної діяльності в умовах інклюзивної освіти». Адаптація та модифікація навчального матеріалу, а також добір ефективних методик навчання відповідно до індивідуальних можливостей учнів забезпечують доступність освітнього процесу, сприяють успішному засвоєнню знань і створюють умови для повноцінного розвитку дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивному середовищ

Використання сучасних педагогічних і цифрових технологій у поєднанні з комплексним педагогічним супроводом забезпечує доступність освітнього процесу, сприяє розвитку пізнавальної активності, соціалізації та успішній інтеграції дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивне освітнє середовище

До перспективних напрямів досліджень варто віднести проблематику педагогічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

[1] De Bono E. Six Thinking Hats. London: Penguin Books, 1985. 207 p.

[2] Parsons S., Cobb S. *Virtual Reality for Special Educational Needs*. In: Proceedings of the International Conference on Interaction Design and Children. 2017. p/ 355-366: https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/08856257.2011.593831

[3] Безлюдна, Н. В., & Дудник, Н. В. (2023). Особливості підготовки майбутнього вчителя початкової школи до впровадження інклюзивної освіти в умовах дистанційного навчання. *Академічні візії, 20*. https://doi.org/10.5281/zenodo.8143231

[4] Білюк, О. Г., Зеленін, В. В., & Коренева, І. М. (2024). Підготовка майбутніх педагогів до роботи з дітьми з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного навчання. *Педагогічна академія: Наукові записки, 12*: https://doi.org/10.5281/zenodo.14246824

[5] Бойчук, Ю. Д., Бородіна, О. С., & Микитюк, О. М. (2015). *Інклюзивна компетентність майбутнього вчителя основ здоров'я*. ХНПУ. http://dspace.hnpu.edu.ua/handle/123456789/20

[6] Давидюк, М. О. (2024). Практичні аспекти підготовки майбутнього педагога до роботи в інклюзивних класах. У *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми* (Вип. 67, сс. 112 – 120). НІЛАНД.

[7] Демченко, І. І. (2016). *Теоретичні і методичні засади підготовки майбутнього вчителя початкових класів до професійної діяльності в умовах інклюзивної освіти* (Автореферат дисертації доктора педагогічних наук, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини).

[8] Кабінет Міністрів України. (2024, 7 червня). *Про схвалення Національної стратегії розвитку інклюзивного навчання на період до 2029 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації на 2024–2026 роки* (Розпорядження № 527-р). https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/527-2024-%D1%80.

[9] Мартинчук, О. В. (2019). *Теорія та практика підготовки фахівців зі спеціальної освіти до професійної діяльності в інклюзивному освітньому середовищі* (Дисертація доктора педагогічних наук, Інститут спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України).

[10] Масюк, О. М., & Титаренко, Л. І. (2022). Формування інклюзивної компетентності майбутнього вчителя початкової школи. У *Освіта збереже Україну! Матеріали І Всеукраїнських Прокопенківських читань* (сс. 221–224). Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди.

[11] Потапюк, Л., & Ковальчук, В. (2023). Особливості формування інклюзивної компетентності майбутніх педагогів як складової професійної компетентності. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика, 1*(2(106)), 127–136. https://doi.org/10.33216/2220-6310/2023-106-2-127-136.

[12] Принципи та рекомендації щодо зміцнення соціального виміру вищої освіти у ЄПВО. (2020). Додаток II до Римського комюніке: https://erasmusplus.org.ua/news/pereklad-materialiv-ministerskoyi-konferenczyi-z-pytan-rozvytku-bolonskogo-proczesu-19-11-2020-m-rym-on-line/

[13] Ратушняк, Н. О. (2021). *Індивідуалізація інклюзивного навчання учнів початкової школи* (Дисертація доктора філософії, Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка).

[14] Фіголь, Н. А. (2020). Інклюзивна компетентність педагога: Теоретичний аспект. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 5: Педагогічні науки: реалії та перспективи, 77*, 199–202.

[15] Хамська, Н. Б., & Антощук, Т. (2026). Підготовка майбутніх учителів початкової школи до роботи в інклюзивному середовищі. *Вісник науково-методичних досліджень Вінницького гуманітарно-педагогічного коледжу, 52*(1), 82–90.

[16] Холод, М. В. (2025). *Формування та реалізація державної політики в сфері інклюзивної освіти* (Дисертація доктора філософії, Національний університет «Одеська політехніка»).

[17] Чигріна Я. Можливості використання інноваційних технологій у інклюзивній освіті //Вісник Львівського університету. Серія педагогічна. 2025. Вип. 42. С. 118–127: https://publications.lnu.edu.ua/bulletins/index.php/pedagogics/article/viewFile/13462/13949?utm_source=chatgpt.com7.

[18] Шевченко, Л., & Сорочан, М. (2021). Підготовка майбутніх вихователів до інклюзивного навчання в закладах дошкільної освіти. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*, 440–450.

Khamska Nelina Boleslavivna –
Candidate of Pedagogical Sciences, associate professor,
Associate Professor of the Department of Pedagogy,
Psychology and Specific Teaching Methods,
Public Higher Education Institution
"Vinnytsia College of Humanities and Education"
Vinnytsia, Ukraine
ORCID ID: 0000-0001-5567-9266
nelina88@ukr.net

Opushko Nadiia Romanivna
Doctor of Pedagogical Sciences, Professor of the Department of Pedagogy and Educational Management
Vinnytsia Mykhailo Kotsyubynsky State Pedagogical University,
Vinnytsia, Ukraine
ORCID ID: 0000-0002-3013-2675
hmarka52@gmail.com

THEORETICAL AND METHODOLOGICAL FOUNDATIONS OF PREPARING FUTURE TEACHERS FOR PROFESSIONAL ACTIVITY IN AN INCLUSIVE EDUCATIONAL ENVIRONMENT

Abstract. The article substantiates the relevance of the theoretical and methodological aspects of preparing future teachers for work in an inclusive educational environment. An analysis of contemporary pedagogical research in the field of inclusive education is carried out from the perspective of methodological approaches and the specific features of training future specialists for professional activity in inclusive settings. The purpose of the article is to provide a theoretical substantiation and identify the methodological aspects of preparing future teachers for professional activity in an inclusive educational environment.

Based on a theoretical analysis of the research problem, the main components of future teachers' preparation for work in inclusive education are characterized. The methodological component is identified and its significance within the structure of teachers' professional training is substantiated. It is determined that the methodological training of future specialists for work in an inclusive educational environment involves mastering a system of methods, techniques, technologies, and instructional tools for organizing the education of children with special educational needs within a shared educational space. It is substantiated that mastering this methodological toolkit constitutes an important component of future teachers' methodological competence and serves as an indicator of their readiness for professional activity in inclusive education.

The study reveals the specific content of the methodological component of future teachers' training, emphasizing the development of competencies related to the adaptation and modification of educational materials, the selection of effective teaching methods in accordance with students' individual educational

needs, and the implementation of individualized and differentiated instruction for children with special educational needs.

It is noted that the effectiveness of methodological training for higher education students largely depends on their mastery of modern pedagogical and digital learning technologies, including interactive, game-based, corrective-developmental, and assistive technologies, as well as the use of online platforms, electronic educational resources, multimedia tools, and visual support technologies. The main directions of pedagogical support for children with special educational needs are presented, including the study of their individual characteristics, adaptation of the educational environment, provision of emotional and social support, development of positive self-esteem, enhancement of communication skills, prevention of bullying, and the organization of partnership-based interaction with parents and members of the multidisciplinary psycho-pedagogical support team.

The study establishes that the system of methodological training for future teachers contributes to the development of their professional competence and enhances their readiness to work effectively in inclusive educational settings.

Keywords: inclusive education, inclusive educational environment, teacher training, special educational needs, adaptation, modification, teaching technologies, instructional tools, pedagogical support.

References (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

[1] De Bono E. Six Thinking Hats. London: Penguin Books, 1985. 207 p.

[2] Parsons S., Cobb S. *Virtual Reality for Special Educational Needs*. In: Proceedings of the International Conference on Interaction Design and Children. 2017. p/ 355-366: https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/08856257.2011.593831

[3] Bezliudna, N. V., & Dudnyk, N. V. (2023). [Features of preparing future primary school teachers for the implementation of inclusive education in distance learning conditions]. Akademichni vizii, 20. https://doi.org/10.5281/zenodo.8143231 [in Ukrainian]

[4] Biliuk, O. H., Zelenin, V. V., & Koreneva, I. M. (2024). [Preparation of future teachers for working with children with special educational needs in inclusive education settings]. Pedahohichna akademiia: Naukovi zapysky, 12. https://doi.org/10.5281/zenodo.14246824 [in Ukrainian]

[5] Boichuk, Yu. D., Borodina, O. S., & Mykytiuk, O. M. (2015). [Inclusive competence of the future health education teacher]. KhNPU. http://dspace.hnpu.edu.ua/handle/123456789/20 [in Ukrainian]

[6] Davydiuk, M. O. (2024). [Practical aspects of preparing future teachers for work in inclusive classrooms]. In Suchasni informatsiini tekhnolohii ta innovatsiini metodyky navchannia v pidhotovtsi fakhivtsiv: metodolohiia, teoriia, dosvid, problemy (Vol. 67, pp. 112–120). NILAND. [in Ukrainian]

[7] Demchenko, I. I. (2016). [Theoretical and methodological foundations of preparing future primary school teachers for professional activity in inclusive education conditions] (Extended abstract of Doctoral dissertation). Uman State Pedagogical University named after Pavlo Tychyna. [in Ukrainian]

[8] Figol, N. A. (2020). [Inclusive competence of a teacher: Theoretical aspect]. Naukovyi chasopys NPU imeni M. P. Drahomanova. Seriia 5: Pedahohichni nauky: realii ta perspektyvy, 77, 199–202. [in Ukrainian]

[9] Khamska, N. B., & Antoshchuk, T. (2026). [Preparation of future primary school teachers for work in an inclusive environment]. Visnyk naukovo-metodychnykh doslidzhen Vinnytskoho humanitarno-pedahohichnoho koledzhu, 52(1), 82–90. [in Ukrainian]

[10] Kabinet Ministriv Ukrainy. (2024, June 7). [On approval of the National Strategy for the Development of Inclusive Education until 2029 and the operational action plan for its implementation in 2024–2026] (Order No. 527-r). https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/527-2024-%D1%80 [in Ukrainian]

[11] Kholod, M. V. (2025). [Formation and implementation of state policy in the field of inclusive education] (PhD dissertation). Odesa Polytechnic National University. [in Ukrainian]

[12] Martynchuk, O. V. (2019). [Theory and practice of training special education specialists for professional activity in an inclusive educational environment] (Doctoral dissertation). Mykola Yarmachenko Institute of Special Pedagogy and Psychology of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine. [in Ukrainian]

[13] Masiuk, O. M., & Tytarenko, L. I. (2022). [Formation of inclusive competence of the future primary school teacher]. In Osvita zberezhe Ukrainu! Materialy I Vseukrainskykh Prokopenkivskykh chytan (pp. 221–224). H. S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University. [in Ukrainian]

[14] Potapiuk, L., & Kovalchuk, V. (2023). [Features of the formation of inclusive competence of future teachers as a component of professional competence]. Dukhovnist osobystosti: metodolohiia, teoriia i praktyka, 1(2(106)), 127–136. https://doi.org/10.33216/2220-6310/2023-106-2-127-136 [in Ukrainian]

[15] Principles and guidelines to strengthen the social dimension of higher education in the EHEA. (2020). [Appendix II to the Rome Communiqué]. https://erasmusplus.org.ua/news/pereklad-materialiv-ministerskoyi-konferencziyi-z-pytan-rozvytku-bolonskogo-proczesu-19-11-2020-m-rym-on-line/

[16] Ratushniak, N. O. (2021). [Individualization of inclusive education of primary school students] (PhD dissertation). Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University. [in Ukrainian]

[17] Chyhryna Ya. V. Mozhlyvosti vykorystannia innovatsiinykh tekhnolohii u inkliuzyvnii osviti [Possibilities of Using Innovative Technologies in Inclusive Education]. Visnyk Lvivskoho universytetu. Seriia pedahohichna. 2025. Vyp. 42. S. 118–127. URL: https://publications.lnu.edu.ua/bulletins/index.php/pedagogics/article/viewFile/13462/139.

[18] Shevchenko, L., & Sorochan, M. (2021). [Preparation of future preschool teachers for inclusive education in preschool education institutions]. Suchasni informatsiini tekhnolohii ta innovatsiini metodyky navchannia v pidhotovtsi fakhivtsiv: metodolohiia, teoriia, dosvid, problemy, 440–450. [in Ukrainian]

УДК 378.147:004.77
DOI: 10.31652/2412-1142-2026-80-155-162

Шевченко Людмила Станіславівна
доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри цифрових технологій і професійної освіти,
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського,
м. Вінниця, Україна.
ORCID ID: 0000-0003-4991-4949
l.shevchenko@vspu.edu.ua

Уманець Володимир Олександрович
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри цифрових технологій і професійної освіти,
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського,
м. Вінниця, Україна.
ORCID ID: 0000-0002-7237-4955
umanets@vspu.edu.ua

ВПРОВАДЖЕННЯ ЦИФРОВИХ ПЕДАГОГІЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

Анотація. Стаття присвячена дослідженню теоретичних засад та практичних моделей упровадження цифрових педагогічних технологій у систему підготовки майбутніх учителів професійної освіти в педагогічних закладах вищої освіти. Мета роботи – систематизувати теоретичні засади та охарактеризувати практичні моделі впровадження інноваційних педагогічних технологій на основі цифрових рішень у підготовку майбутніх учителів. Методологія дослідження ґрунтується на аналізі вітчизняної та зарубіжної психолого-педагогічної літератури, систематизації й класифікації виявлених моделей. Наукова новизна полягає в уточненні понятєво-категоріального апарату: розмежовано зміст концептів «інноваційні педагогічні технології», «цифрові педагогічні технології» та «інноваційні педагогічні технології на основі цифрових рішень». Встановлено, що зазначені поняття не є синонімічними: кожне відображає різний рівень інтеграції технологічного й педагогічного компонентів, а їх системне осмислення є необхідною умовою коректного проєктування освітнього процесу. У статті систематизовано ключові педагогічні моделі: змішане навчання, перевернутий клас, STEM/STEAM-освіта, гейміфікація, проєктно-орієнтоване навчання, мікронавчання, цифрові майстерні та лабораторії, цифрові портфоліо. Окремо розкрито роль штучного інтелекту (ШІ) та адаптивних освітніх систем як інструментарію персоналізації навчання. Висновки: підготовка майбутніх учителів до роботи в умовах цифрового суспільства вимагає цілісної інтеграції педагогічних і цифрових технологій, розвитку рефлексивної культури та цифрової компетентності здобувачів вищої освіти.

Ключові слова: гейміфікація; змішане навчання; інноваційні педагогічні технології; підготовка майбутніх учителів; STEM/STEAM-освіта; цифрова компетентність; цифрові рішення; цифровізація освіти.

© Л. С. Шевченко, В. О. Уманець, 2026